

КЪМ МЕСТЕН ИНДЕКС ЗА КУЛТУРА

Оценяване културната жизненост на общините

Франсоа Матарасо

Towards a Local Cultural Index
Measuring the cultural vitality of communities

First published 1999 by
Comedia, The Round, Bournes Green, Stroud, Glos. GL6 7NL

Publication sales: Jill Chandler 01509 890068

© 1999 François Matarasso

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise without the prior written permission of the publisher. The right of François Matarasso to be identified as the author of this work is hereby asserted in accordance with the Copyright, Designs and Patents Act 1988

Printed by Russell Press, Nottingham

Въведение

През март 1998г. две организации – Национална кампания за изкуствата и Фондация за общностно развитие – провеждат конференция в Лондон, озаглавена “Креативни общности”, която си поставя за цел да проучи и покаже значението на изкуствата в развитието на общността. Конференцията съвпада с нарастващото признание за важността на тази тема от страна на Правителството – това се посочва в речта на държавния секретар по култура, медии и спорт, Крис Смит – от местните власти и от самия културен сектор. В последствие Фондацията за общностно развитие инициира създаването на работна група, която да работи върху възможни решения по този проблем; групата включва представители от Националната кампания за изкуствата, Мрежата доброволци за изкуствата, Центъра за креативни общности (бившата Британско-американска асоциация за изкуствата) и Комедия.

Конференцията констатира като критическа слабост липсата на всякакви сравнителни репери за културна жизненост. Дори в Шотландия, където грижите за културата са по закон грижа на местните власти, не съществуват общи минимални стандарти за осигуряване (за разлика от професионалните стандарти в сектори като музеите и библиотеките). Поради това се оказва възможно размерът на разходите на местните власти за изкуства да варира широко: през 1996/1997г. един шотландски съвет е изразходвал 22.31 лири на глава от населението за изпълнителски изкуства, сравнени със 75 пенса на глава от друг съвет¹. В други области на обезпечаване на свободното време – особено в спорта и в развлекателните дейности – местните власти имат ясно ръководство от много години, с позитивни резултати за местните общности. Проблемът не се отнася към прилагането на единни образци или регулации, а към приемането на стандарти, за които биха работили градовете, селата и провинциалните райони.

Следователно възниква въпроса дали един индекс* на местните културни услуги би помогнал на хората да разберат, ако не какво ниво на осигуреност следва да имат, то поне какво в действителност имат, и как то се съпоставя с това на други градове и райони.

Този текст е първи опит за изправяне срещу предизвикателството за изработване на местен индекс за култура. Той е един елемент от голям корпус трудове на Комедия по проблема за това как културния сектор може да оценява и комуникира своите постижения с крайната цел обновяване на взаимоотношенията между артистите, културните организации и обществото. Идеите, очертани тук представляват малко повече от скица на това, което могат да означават общите индикатори за културния сектор. Въпреки, че може да са погрешни или непрактични, или да изглеждат дори заплашително за някого, който все още цени романтичния идеал за мястото на артистите на границите на обществото, изследването им няма да подкопае креативността и независимостта на изкуствата.

* Под индекс се има предвид система от индикатори – бел.прев

Напротив, поръчителите на текста се надяват, че той ще допринесе за разбирането на същностната роля, която културата има за развитието на устойчиви общности и местна жизненост. Ние вярваме, че той може да даде своя принос и към актуалните дебати за производителност и отчетност, инициирани от Департамента за култура, медии и спорт. Независимо от това дали тези идеи ще имат някакво развитие, ние се надяваме, че концепцията, залегнала в тях ще бъде от полза поне за културните организации, които мислят за своите отношения с обществото.

Две последни бележки. Първо, фокус на този текст не са принципите и практиките на развитие на местните изкуства, които са предмет на проучване другаде². Вместо това той е фокусиран само върху проблема как културната жизненост може да бъде измервана и съпоставяна в различни области. На второ място, както е посочено и в заглавието, това, което е представено тук е зародишът на идеята, а не окончателно предложение. Тя изисква дискутиране, анализ, планиране и обмисляне преди да бъде тествана чрез пилотни изследвания. Поради това поръчителите на текста приветстват различните реакции по него.

И накрая, без ангажимента на Фондацията за общностно развитие и Националната кампания за изкуствата, този текст нямаше да бъде написан. Бих искал да изкажа специална благодарност на членовете на групата “Креативни общности”, Габриел Чанън, Дженифър Едуардс, Роджър Фокс, Алисън Уест и Дженифър Уилямс, всеки от които внесе собствен поглед към текста. Някои аспекти от текста отразяват актуалния процес на мониторинг на въздействието на изкуствата в Есекс, който в момента се осъществява от Комедия: благодарен съм и на тези, които дават своя принос за протичането на този процес и на Тим Фрийти, културен мениджър.

Франсоа Матарасо
Комедия

Защо е необходимо да се оценява жизнеността на културата?

Правото на участие в културния живот на общността се гарантира от чл.27 на Универсалната Декларация за човешките права. Но Обединеното Кралство като цяло е общество, което се отнася скептично към културата, особено в сравнение с други европейски страни, където ценността на изкуствата се приема в много по-голяма степен за даденост – въпреки, че и това, както показва европейския опит, не винаги е добро нещо. И наистина, отсъствието на всякакво законоустановено право на достъп до култура (с изключение на Шотландия, и то във връзка с достъпа до обществените библиотеки) може да се разглежда като потвърждение на политически маргиналната позиция на културата в Англия, Уелс и Северна Ирландия. Поради това последните дебати в страната са фокусирани не върху правата, а върху икономическия и социален принос, който изкуствата и културата могат да имат към широките правителствени цели.

Главният проблем тук е, че на културните дейности все още се гледа принципно като на цел, а не като на средство. Местните власти са склонни да считат театрите, музеите, и библиотеките като присъщи блага, институции, които всяка себеуважаваща се община трябва да притежава. При това положение те много често попадат ниско в списъка с местни приоритети, поради широко разпространеното схващане, че училищата, социалните услуги и жилищното строителство имат предимство.³ Но училището е средство за постигане на някаква цел – преди всичко благоприятстваща образованието и развитието на децата. В резултат ние сме загрижени не просто да има училище за определен брой местни жители: ние искаме училището да постигне ясни цели, съотнесени с определен стандарт, и ако това не се случва ние искаме да знаем защо. Малко се интересуваме от училището като институция: загрижени сме за това какво прави то за нашата общност. Има ли някаква причина да гледаме на културните дейности по друг начин?

Алтернативната концепция се поддържа от Боб МакНълти, Директор на Американската агенция за общностно развитие, който разглежда културата като:

‘...инструмент, който се използва за постигане на промяна и не се конкурира с други аспекти от живота на хората, като тяхната необходимост да живеят в сигурни квартали, да получат работа, да осигурят на децата си безопасност по пътя за и от училище. Това са неща, с които никой не иска да се конкурира. Искаме да предложим културата като стратегия за постигане на цели, които са ключови за хората и определящи за техния живот.’⁴

Но ние все още сме далеч от общото разбиране за стойността на културата като агент за развитието. Най-изчерпателното скорошно изследване върху оценка на общностното развитие, осъществено в Северна Ирландия от Шотландския център за общностно развитие, покрива всички възможни сфери, включително икономическо и социално развитие, развитие на дейностите, свързани с околната среда, но не зася-

га културата, с изключение на една бележка, касаеща “удовлетворение от общностния живот”.⁵ Всъщност всички цели, включени в тази рамка от индикатори могат да бъдат постигнати поне отчасти, чрез културни дейности.

Ползата от културата в процеса на развитие

Тук няма нито място, нито нужда от пълно артикулиране на различните аргументи в полза на културните дейности в общността, но няколко кратки припомнящи бележки могат да бъдат от полза:⁶

- Културните дейности са безкрайно многообразен път за персонално развитие на хората от всички възрасти, водещ до увеличени умения, самоувереност и креативност.
- Културата е значителен източник на богатство, Департамента по култура, медии и спорт изчислява приноса ѝ в икономическата дейност на приблизително 60 билиона лири годишно.⁷ Професионалните творчески индустрии в Обединеното Кралство са отбелязали ръст от над 7% за изминалото десетилетие и ще играят ключова роля в бъдещия икономически растеж.
- Културните дейности изграждат организационен капацитет в общностите, разширява възможностите на местните групи и подхранва активното, ангажирано гражданско съзнание.
- Културата осигурява допирни точки за хората, при празнуването, обучението и общностните дейности, и е ключов фактор при избора на дом и заселването на определено място.
- Поетът Родерик Уотсън казва, че “идентичността се развива от историите, които си разказваме за себе си”: културата е съществен елемент от изграждането на идентичност.⁸

Изследователските данни потвърждават практическия опит на участниците в проекти, професионалистите в изкуствата и представителите на други дисциплини, че дейностите в областта на изкуствата могат да играят съществена роля в развитието и особено в процеса на разработване на местни стратегии чрез осигуряване на отворена среда на сътрудничество, което е важно както само по себе си, така и за успеха на всички инициативи. Но отговорът на това нарастващо разбиране остава твърде нееднороден: от тук и нуждата от ръководство и структура, в рамките на която да се оценяват постиженията на културата и изкуствата на фона на всички останали местни цели за развитие.

Отчетност

Правителственият фокус върху отчетността в публичния сектор осигурява нови основания за опитите да се формализира мястото на културата на местно ниво. Вече е безсъдържателно да се защитава тезата, че изкуствата са ценни, просто защото са ценни: нуждаем се от по-комплексни и по-контекстуални отговори. Правителствени-

те очаквания в това отношение са категорично изразени в документите на Департамента по култура, медии и спорт, последвали изчерпателния обзор на разходите:

Искаме също така да осигурим съответна отчетност на разходите и да оценим полезността на вложенията. Поради това решихме да създадем твърда система за мониторинг, да подобрим стандартите за ефикасност и финансов мениджмънт, да повишим качеството на продукцията във всички сфери на отговорност. Новите класификации също така ще подпомогнат постигането на целите ни и ще послужат като гарант, че правителствените инвестиции са насочени към модернизация и реформи.⁹

И макар, че съществува принципното задължение да се оказва съпротива на неправилната употреба, или злоупотребата с изкуствата (или всеки друг механизъм на гражданското общество) от страна на държавата, все пак получаването на средства от публичните фондове налага на артистите и културните организации основателната отговорност да участват в диалога за тяхната употреба с представителите на властта. Ролята на артистите като социални или политически критици е утвърдена от историята и позицията им, но трудно се съвместява с получаването на субсидии от Съвета по изкуствата.

На едно по-прозаично ниво промяната от Compulsory Competitive Tendering към Best Value* като принцип на работа на местните власти се свързва с предизвикателството на по-добрата отчетност на съветите пред общностите. Един местен индекс за културата може да осигури рамка, чрез която местните власти да могат да подкрепят културните дейности заедно с дейностите по развитие и да подобрят своята отчетност по отношение на дейностите за свободното време. Той би могъл също така да поощри един нов диалог между всички партньори в процеса на местно развитие – съветите, местните жители, артистите, доброволния и общностен сектор и др.

Ако искаме да внесем културата вътре в границите на публичната политика, да извлечем най-доброто от нейния потенциал за подкрепа на общностното развитие, и да подсилим връзките между професионалистите в сферата на изкуствата, местните власти и обществото, ние се нуждаем от по-добро разбиране за това, което се случва в сферата на културата в страната. Местният индекс за култура не може да даде решение на дебатите за стойността на културата в обществото: но той може поне да

* В Обединеното кралство правителството изисква местните власти, които поддържат публичните библиотеки, публичните държавни архиви и много музеи, да измерват тяхното изпълнение.

Best Value – всяка власт трябва да се насочва към посещането на целите на индивидуалното обслужване, включително културните услуги. Целите включват броят посещения на публичната библиотека, количеството на потребителите на публичната библиотека, които намират търсената книга/информация, количеството на посещенията/ползването на музеите (ползването включва посещения на уеб сайтове и броя на децата, посетили музеите в организирани училищни групи), количеството на доволните потребители на културни услуги, включващи библиотеки, музеи и дейности в областта на изкуството и места за срещи и т.н. Чрез Best Value властите оценяват качеството, цената и изпълнението на техните услуги чрез ползване на предписаната методология, позната също като Четирите С-та /на английски всички тези думи започват със С/: **Консултирайки** се с потребителите на услуги и непотребителите, **Сравнявайки** изпълнението с други, осигурявайки същите или подобни услуги, **Откривайки** защо и как услугата е предоставена, и **Конкурирайки** се при оценяването на компетентността на услугата и средствата на доставка. – бел.прев.

направи така, че те да се случват в един контекст на по-добро познаване и разбиране, от колкото съществува в момента.

Предизвикателствата на оценяването

Изкуство и/или култура?

Може да се забележи, че в този текст употребата на понятията “култура” и “изкуства” е ако не взаимозаменяема, то поне в отсъствието на предварителни дефиниции. Първият основен проблем в опитите за разработване на индекс за местна културна дейност е да се определи какво се има предвид под “култура”. Изкуствата очевидно са включени в този термин, но какво друго? Музеите? Библиотеките? Градската среда? Спорта? Езиците? Това е едновременно философски и практически проблем, който не може да бъде разрешен тук. Местният индекс за култура трябва в дългосрочен план да възприеме едно широко и всеобхватно определение за култура, както защото то трябва да отразява преживения опит на хората, така и защото съвпада с един постепенен процес на обединяване на различните области на културно обслужване от страна на местните власти и държавата. Все пак начинанието е трудно и изглежда по-разумно да се възприеме един постепенно разширяващ се подход, в който се разработват и тестват ограничен брой индикатори, преди да прибавим към тях ползите от натрупания опит. Поради това този текст се фокусира върху компонента “изкуства” от местния индекс за култура.

Вложения, продукция, резултати

През 1990г. Офисът за изкуства и библиотеки публикува ръководство за изработване на индикатори за оценка на дейността на обществените библиотеки, в което се заявява, че “в идеалния случай човек би искал да знае по какъв начин разходваните средства за обществени библиотеки въздействат върху качеството на живот, учебния процеса, работата и т.н. Но това не е осъществимо.”¹⁰ Последните изследвания на Комедия показаха, че такъв отказ от опитите да се измери обхвата и въздействието на културната дейност не е оправдан, но продължават да съществуват значителни затруднения. В основата на тези затруднения стоят взаимоотношенията между вложения, продукция и резултати.

Когато бе съставено ръководството за осигуряване на открити пространства и спортни съоръжения, то бе ограничено до вложенията – например стандартът на Националната асоциация за игрищата е шест акра за всеки 1000 души. Простотата на такава система е ключ за нейния успех, а стандартите отдавна за увеличени в повечето места.¹¹ Но същевременно тази осигуреност е от съмнителна полза: вътрешноградското население е намаляло значително в последните 30 години, докато населението в предградията се е увеличило. Употребата на свободното време и спортните

интереси на хората също са се променили. В резултат създадените игрища днес биват пренебрегвани и остават неизползвани, с изключение на няколко часа седмично, което е пример за местни ресурси, блокирани за ограничена употреба.

Доказано е също така, че нивата на вложенията не се отразяват автоматично в нивата на потребление, качество или въздействие. Театрите в малките градове могат да бъдат управлявани добре в по-голяма или по-малка степен и да изпълняват няколко функции в местната общност. Измерването на продукцията ще ни доведе по-близо до разрешаването на проблема. Ако знаехме колко билети се продават от всеки театър и на кого, или колко образователни програми осъществява той, бихме имали възможност да започнем да правим по-съдържателни съпоставки между тях. Но фактът, че един театър продава по-малко билети от друг не означава автоматично, че той е по-лош: за това може да има основателни причини, свързани с неговата политика, артистична визия или с местната общност, които биха обяснили разликата. Но разполагайки с индикатори за продукцията ние ще имаме по-добро разбиране за това какво се случва.

Но дори при това положение все още ще бъдем далеч от разбирането за това какво се получава в резултат на направените инвестиции и произведената продукция. Изследванията на Комедия върху социалното въздействие на културните дейности са допринесли за разработването на методологии, които позволяват да се оценят резултатите, включително непланираните и неочакваните резултати. Въпреки това, стойността на факта, че сме способни да включим някои от резултатите от дейността в един местен индекс за култура се намалява от допълнителните усложнения, и от необходимото време и ресурси.

Проблемът тук, както и в други изследователски области, е, че необходимостта от прецизност внася усложнявания, които правят резултатите по-трудно постижими. Предизвикателството е да се разработи индекс, който да е достатъчно пълен, за да бъде полезен, но и достатъчно опростен, за да бъде лесно мониториран и споделим. Той трябва да прави разграничения между вложения, продукцията и резултати и да позволява на местните власти и общностите да оценяват каква полза имат от своите вложения и да изготвят своите планове съобразно с това. Подобен индекс може да бъде замислен и конструиран по много различни начини: това което следва е начин да се избегне усложняването.

Местен индекс за култура

Следващите параграфи представляват едно начало, а не окончателно становище. Предложените индикатори са примерни; със сигурност някои детайли са пропуснати, а могат да се открият и недостатъци в основната концепция. Но този първи проект за местен индекс за култура поставя основите за последващи дискусии. Индексът следва да бъде прилаган в ограничени географски области под юрисдикцията на местните власти.

Индикатори за вложенията: институции, инфраструктура и инвестиции

Една очевидна начална точка за съставянето на индекса е броя на организациите, работещи в сферата на изкуствата и инфраструктурата, която съществува в дадена област. Това включва театри, галерии, центрове по изкуствата, както и организации като танцови и театрални компании и т.н. Количеството инвестиции и подкрепа, вложена в местната културна инфраструктура и дейност, особено що се отнася до обществени инвестиции, също е от значение. Степента на политическо обвързване на местно ниво с културния живот също трябва да се вземе предвид. Индикаторите могат да включват:

- 1 Количество специализирана инфраструктура за изкуство (сгради, оборудване, материална база и т.н.);
- 2 Брой на организациите, работещи в сферата на изкуствата от всички видове;
- 3 Неспециализирана инфраструктура, използвана за дейности, свързани с изкуствата;
- 4 Брой на организациите, оказващи подкрепа за изкуствата;
- 5 Количество разходи на местната власт за изкуства;
- 6 Количество на националните и регионални разходи за изкуства в района;
- 7 Приходи от дарителство, спонсорство и др.;
- 8 Брой на професионалистите, работещи в сферата на изкуствата, и работещи по поддръжката;
- 9 Наличие и обхват на местна културна политика.

Индикатори за вложенията: достъп и разпределение

Реалното разпределение на “оборудването” за изкуства силно варира в различните райони, а отсъствието му може да бъде повече привидност, отколкото факт: вероятно има по-малко арт организации и инфраструктура в Бъкингхамшир отколкото в Нотингам, но близостта до Лондон вероятно означава, че жителите на Принцес Ризбъроу получават поне толкова добро обслужване, колкото и тези в Нотингам. В същото време обаче географската близост не гарантира автоматично достъпност: съществуват физически, икономически и социални бариери за участието. Поради това е важно индикаторите за инфраструктура да се квалифицират с оглед на достъпа. Индикаторите за достъп и разпределение могат да включват:

- 10 Брой на институциите и организациите в рамките на район от 30 минути път;
- 11 Физическа достъпност на сградите и местата;
- 12 Политика на арт организациите за ценообразуване и достъп.

Индикатори за продуктивност: дейности и участие

При положение, че инфраструктурата и вложенията не бъдат превърнати в дейности, не може да бъде отчетена голяма полза, така че индикаторите за дейност са важен знак за жизнеността на местната култура. Естествено те трябва да обхващат цял спектър от дейности. Практиката на пренебрегване на доброволния сектор в изкуствата от страна на държавата в нейния културен патронаж, не бива да бъде изцяло осъжда-

на – намесата винаги има своята цена – но въпреки всичко това означава, че на тази дейност се обръща твърде малко внимание. Все пак голяма част от хората вземат участие в дейностите по изкуствата на доброволна база, и обема на тази дейност при всички положения е един от най-важните индикатори за жизненост на местната култура. Индикаторите за продуктивност, които следва да включват работата на децата, както и на възрастните, могат да включват:

- 1 Брой на представленията, събитията, изложбите, уъркшопите и т.н.;
- 2 Брой на новите поръчки, продукции и произведения на изкуството;
- 3 Общ брой на посещенията за тези събития;
- 4 Средна посещаемост за различните типове прояви;
- 5 Какъв процент от всички културни дейности са независими от държавна субсидия;
- 6 Брой и размер на членската маса на доброволни групи и групи за общностни изкуства, брой на групи, основани или закрити за всяка година;
- 7 Обхват на индивидуалното участие в културни дейности (напр.в класове или групи)

Индикатори за продуктивност: многообразие

Ние все повече осъзнаваме сложността на света, в който живеем, и многообразието от ценности и култури, които той обхваща. Културното многообразие, както и икономическото многообразие е гаранция за устойчивост на общностите; то също и аспект от демократичния живот. Съществуват силни доводи в полза на твърдението, че то трябва да бъде централен принцип на културната политика. Индикаторите за многообразие могат да включват:

- 20 Различни видове културни традиции, съществуващи на местно ниво;
- 21 Размер на обществената подкрепа за различните култури или форми на изразяване;
- 22 Състав на публиките за различните типове дейности;
- 23 Степен на обвързаност между различните културни традиции.

Индикатори за продуктивност: образование и обучение

За много хора контактът с изкуствата се простира само в рамките на техните училищни години; от друга страна много хора възстановяват своя интерес към изкуствата чрез образователни програми за възрастни и чрез възможности за участие в общностни изкуства. Висшето образование също има важна роля при формирането на нови поколения културни дейци и предприемачи. Поради това ролята на образователния сектор е от съществено значение подкрепата на местни културни дейности. Индикаторите за образование и обучение могат да включват:

- 24 Брой на учителите, лекторите и образователните дейци, работещи в сферата на изкуствата;

- 25 Обхват на културните дейности, подкрепяни чрез училищата (в и извън учебния план, измервани в часове);
- 26 Характер и обхват на дейностите по изкуствата, включени в програмите на висшите учебни заведения, вкл. брой студенти, придобиващи квалификация в областта на изкуствата;
- 27 Включеност на арт организациите от обществения сектор в образованието.

Индикатори за продуктивност: комерсиална креативна дейност

Допълнителен измерител за степента на жизненост на местната култура е броя на професионалните творци от всички видове, които живеят там, отчасти защото те допринасят за разширяване на възможностите, и отчасти защото са склонни да се заселват в оживени културни райони. Едно скорошно проучване на Highlands & Islands Enterprise откри 90 творци от различни области, живеещи в радиус от 15 мили около малкия град Тейн: това дава рационално обяснение на факта, че в момента планинската част е най-динамичния район на Шотландия от гледна точка на културно развитие, след Глазгоу и Единбург. Възможностите на даден район да подкрепя творческите индустрии, от единични търговци до значителни бизнеси, е също важен индикатор за културна и икономическа жизненост. Включването на комерсиалния сектор като такъв е по-проблематично, но все пак твърде важно, тъй като комерсиалния театър, кино и др. имат своето въздействие върху голям брой хора. Индикаторите за комерсиална творческа дейност могат да включват:

- 28 Брой на местните творци от всички изкуства и занаяти;
- 29 Брой и вид на местните творчески индустрии;
- 30 Брой на комерсиалните арт организации и институции;
- 31 Общ оборот и заетост в местния комерсиален културен сектор.

Индикатори за резултати

Голяма част от последните изследвания на Комедия са фокусирани върху начините за оценяване на въздействието на инвестициите, вложени в изкуство и култура, а въпросите, които могат да бъдат задавани и индикаторите, които могат да бъдат използвани почти нямат край. Може би измерването на въздействието на културния сектор изобщо изисква нов индекс. Със сигурност не съществуват в тази сфера прости, всеобхватни индикатори, които да имат реално значение. Но с оглед илюстрирането на някои възможности част от индикаторите, разработени от Комедия в рамките на изследването на общностните изкуства в Белфаст, са дадени тук:¹²

Персонално развитие

- 1 Повишени нива на самоувереност
- 2 По-активен социален живот
- 3 По-голяма степен на включване в общностни дейности
- 4 По-висока ангажираност с общностни обучения
- 5 По-висока ангажираност с професионални обучения и образование
- 6 Подобро самочувствие

- 7 Подобро разбиране на правата и отговорностите
- 8 Изграждане на нови умения
- 9 Нова служба или самонаемане

Общностно развитие

- 1 Подобрен контакт между поколенията
- 2 Нарастване степента на вътреобщностно сътрудничество
- 3 Интензивно използване на градския център
- 4 Намалване на страха от престъпността
- 5 Увеличаване правата и изграждане капацитета на общността
- 6 Брой на хора, въввлечени в общностни дейности
- 7 Развитие на организационни умения и капацитет
- 8 Развитие на нови общностни проекти
- 9 Участие в обсъждания и консултации по проблеми на общността
- 10 Подобрен имидж на районите
- 11 Подобрения в околната среда
- 12 Нарастваща посещаемост на арт събития
- 13 Повишено чувство за лично здраве
- 14 Подкрепа за уязвими групи
- 15 По-високо оценяване на доброволната работа

Употреба на местния индекс за култура

Съществуват множество начини, по които местния индекс за култура може да бъде използван. Процесът на набиране и представяне на данни следва да бъде инициран от местните власти, но тук съществуват възможности за създаване на силни партньорства с местните общности и културните организации: пилотния проект в Есекс, споменат по-горе следва този модел.

Полезността на индикаторите ще бъде ограничена, ако те бъдат приложени само в рамките на една година. Те биха били много по-полезни, ако бъдат използвани ежегодно, позволявайки съпоставка между различните години, и особено при идентифицирането на тенденции, позитивни или негативни, протичащи във времето. Трябва също да признаем, че не всички изброени индикатори са еднакво важни. Едно решение на този проблем е изработването на точкова система, където по-важните индикатори да получават повече точки; това може да съдейства за отдаване на дължимото значение на ключовите индикатори за постиженията. Възможно е също така те да бъдат обобщени, за да се получат общи цифри, които да бъдат съпоставяни със средните национални нива. Съществуват подобни прецеденти в секторите икономика и околна среда.

ПРИЛОЖЕНИЕ

След публикацията на този текст през юни 1999г. Фондацията за общностно развитие организира семинар в Лондон. В него взеха участие 18 представители на изкуствата, местните власти и общностите в Англия, Уелс и Шотландия, и бяха поднесени извинения от Северна Ирландия. Семинарът беше първа възможност за дискутиране на идеите в този текст, в рамките на неформална, но структурирана среща, което се оказа стимулиращо и полезно. Принципното заключение от срещата бе, че текста е дал ценен принос към зараждащите се дебати за ролята на изкуствата в процеса на развитие и е повдигнал важни теми за оценяването и отчетността. Постигна се съгласие, че документът трябва да бъде по-широко разпространен, заедно с това допълнително приложение, и че следващата логическа стъпка е да се идентифицира един или повече региони, имащи желание да се включат в пилотната фаза на разработване на индекс. В допълнение бяха добавени няколко бележки:

- Процесът е сложен и труден, но си струва усилията, особено поради факта, че са установени важни връзки с “Best Value”
- Приложим е във всички части на Обединеното Кралство, но може да бъде различно артикулиран в различните структури и подходи
- Индексът може да бъде използван от местните власти, от местните изкуства или доброволни организации, загрижени за разширяването на културните възможности, въпреки че при всички положения участието на местните власти е от голяма важност
- Съществува критическа разлика между данните, необходими за формирането на Индекса и заключенията, които могат да се извлекат от тях
- Съществува напрежение между опитите да се идентифицират няколко ключови индикатора и избягването на опасността от свърх-опростяване и деформация
- Някои от индикаторите, които на пръв поглед изглеждат повърхностни (напр.културна политика на местните власти) ще се окажат твърде значими, тъй като ще дадат информация за съществуването на определени процеси или практики
- Съществува необходимостта от последващо обмисляне на спецификите на изкуствата, съпоставени с общностното развитие, продуктивността и резултатите
- Важно е да се види също така как индикаторите за изкуства могат да бъдат въведени в други области на мониторинг
- Изследванията на общественото мнение, широко използвани от местните власти, могат да изиграят съществена роля при оценяването на степента на ангажираност на хората с културата и техните гледни точки за нея
- Съдържателните индикатори за изкуство и култура не могат да бъдат разработени централно, те следва да се развият в процес на местни тестове и пилотни проекти
- Индикаторите следва да съчетават национални съпоставими проблеми с местни приоритети, които са централни за оформянето на концепция за култура

- Индексът е еднакво важен както за диалога, който провокира за местната култура и нейните нужди, така и за данните, които следва да произвежда: и в двата случая става въпрос за постоянни усилия за подобрене, а не за незабавни решения.

Бележки

- ¹ Доклад на Шотландския съвет по изкуствата/ Споразумение на Шотландските местни власти за проучване на разходите на местните власти за изкуства 1996/97, Единбург, 1998. Разбира се, не съществува проста корелация между разходите на местните власти и произведените резултати: близостта на Мидлотиан до столицата може да представлява обяснение за намалените нужди да се инвестира в културата на местно ниво.
- ² Виж Франсоа Матарасо, Обикновени чудеса, CDMF, Leicester, 1994, и Изкуствата и спорта в общностното развитие: водещи принципи, доклад за Департамента по култура, медии и спорт, Лондон 1999
- ³ Всъщност възможностите за участие в дейностите свързани с култура и отдих са важни за хората: скорошно изследване на университета в Йорк установява, че недостатъчно добре устроената инфраструктура за култура и отдих е третия по значимост фактор за неудовлетворение от мястото за живеене, виждан като главен проблем от 15% от хората, за сравнение пресътността е такъв фактор за 22%, а кучетата за 16%.; Roger Burrows and David Rhodes, Unpopular places: Area disadvantage and the geography of misery in England, Joseph Rowntree Foundation findings 118, October 1998.
- ⁴ Bob McNulty, 'Building Successful Communities' in *The Art of Regeneration*, ed. François Matarasso and Steven Halls, Nottingham City Council & Comedia, 1996, p. 23.
- ⁵ Alan Barr, Stuart Hashagen & Rod Purcell (1996) *Monitoring and Evaluation of Community Development in Northern Ireland*, Department of Health & Social Services, Belfast, p.63.
- ⁶ За по-подробно описание на ролята на културата за развитието виж Bernard Casey, Rachael Dunlop & Sara Selwood, *Culture as Commodity? The economics of the arts and built heritage in the UK*, Policy Studies Institute, London 1996, François Matarasso *Use or Ornament?*, Comedia, Stroud 1997 и *Creative Scotland: The case for a national cultural strategy*, Scottish Arts Council et al., Edinburgh 1998.
- ⁷ *Creative Industries Mapping Document*, DCMS, London 1998
- ⁸ Цитирано в *Scottish Arts Council Annual Report and Accounts 1996/97*, p.24, SAC 1997.
- ⁹ *The Comprehensive Spending Review: a new approach to investment in culture*, consultation documents, DCMS, London 1998.
- ¹⁰ *Keys to Success: Performance Indicators for Public Libraries*, OAL, 1990, цитирано в Sanjiv Lingayah, Alex McGillivray and Peter Raynard (1996) *Creative Accounting: Beyond the Bottom Line*, Comedia, Stroud. Ревизионната комисия е прекъснала от тогава работата си по разработване на индикатори за оценка на дейността на изкуствата за целите на местните власти
- ¹¹ Ken Worpole and Liz Greenhalgh (1995) *Park Life, Urban Parks and Social Renewal*, Comedia Stroud, p.22.
- ¹² François Matarasso, with John Chell (1998) *Vital Signs , Mapping Community Arts in Belfast*, Stroud: Comedia, p. 33-34.

Франсоа Матарасо е водещ експерт в областта на културните практики на общностите, изявяващ се като писател, изследовател и консултант. От 1980 до 1994 г. той се занимава с общностни изкуства като художник и продуцент, работейки в училища, болници, затвори и малки общности. Неговият опит в областта на визуалните изкуства, театъра и общностното развитие му помагат да формира своето мислене в тази сфера.

От 1994г. специализира в приложни изследвания, изучавайки взаимоотношенията между развитието на изкуствата, политиката и идеите. Публикувал е основополагащи изследвания за въздействието от участието в културния процес, и е разработил нови подходи към оценяването на изкуствата. Същевременно той работи по арт програми, съветва културни организации и организира обучения и тренинги.

Матарасо е работил за международни и национални организации, местни власти, неправителствени организации, фондации и културни организации в над 20 европейски страни, както и в Латинска Америка, Япония и Африка. Негови разработки са били преведени и публикувани на френски, италиански, руски и няколко други езици.

Избрани публикации

2005 *Living Heritage: Community Development through Culture Resources in SE Europe*, Brussels.

2004 *Only Connect: Arts Touring and Rural Communities*, Stroud.

2001 *Did it make a difference? Evaluating community-based arts and business partnerships*, London

1999 *Balancing Act: strategic dilemmas in cultural policy* (co-author), Strasbourg.

1997 *Use or Ornament? The Social Impact of Participation in the Arts*, Stroud

1996 *Defining Values, Evaluating Arts Programmes*, Stroud: Comedia 'Essential reading for just about any arts organisation in the country.' (*Arts Management Weekly*)

1994 *Making Space, Disabled People & South Asian Dance*, (co-author), Leicester. 'An absorbing and wonderfully positive new book. This is a rich source of ideas and a book which tingles with enthusiasm'. (*Times Educational Supplement*)

1994 *Regular Marvels, A Handbook for Animateurs*, Leicester. 'This long awaited and well-thought out publication is a handbook, a guide, a reminder and a conscience for those of us who are involved in community-based arts work.' (*Mailout*)

1993 *The English Castle*, London.

КОМЕДИЯ

Комедия е основана от Чарлз Ландри през 1978г. Първоначалните интереси на организацията са отразени в наименованието ѝ, което е комбинация от "комуникации и медия". Тези интереси постепенно се разширяват към проблема за това как градовете осъществяват връзка със своите жители и със света и как гражданите могат да участват по-активно във формирането на своето бъдеще в града.

От средата на 80-те години фокусът на организацията е върху проблема как градовете могат да съживят и възродят своя обществен, социален и икономически живот и как културните дейности могат да подпомогнат този процес. Организацията участва в изработването на градски стратегии, изследвания върху качеството на живот, и проекти за индустриално развитие на градове и региони. Комедия е работила с градове в над 35 държави, включително Австрия, Албания, Босна, Холандия, България, Германия, Испания, Италия, Русия, Полша, Южна Африка, Финландия, Швеция, САЩ, Хонг Конг, Украйна, Хърватска, Нова Зеландия, Норвегия и Йемен. От 1994 г.насам централна тема за Комедия стават изследванията върху "креативния град".

Предложения текст на Франсоа Матарасо представлява една добра основа за разработване на методология за измерване и оценка на ефекта от културни дейности и проекти върху социалното и икономическо развитие на общностите. Той е и един от първите опити за изграждане на цялостна концепция за система от индикатори, чрез които да се измерват, проследяват и оценяват резултатите от културните дейности и проекти.

Разбира се, трябва да се има предвид, че текста е писан с оглед на конкретната ситуация във Великобритания в края на 90-те, която в много отношения е твърде различна от българската ситуация днес. Не бива да се изпуска от внимание и факта, че проблематиката за измерване и отчитане на икономическите и социални ефекти от изкуствата едва наскоро навлиза в България и е необходим процес на осмисляне и съобразяване с конкретните специфики на средата, докато в други страни това е отдавна разработвана тема.

Въпреки това подходът, който предлага текста на Матарасо – оценяване на ефективността чрез анализ на съотношението между вложения, продукцията и резултати – ни се струва в достатъчно универсален и в голяма степен приложим и към нашите условия. Той би могъл да послужи като отправна точка за решаване на един дълго обсъждан и отдавна стоящ проблем при финансирането на българската култура – проблема за съотношението на инвестициите за инфраструктура спрямо тези за дейност на организациите, работещи в сферата на изкуствата.

Трябва да се подчертае и факта, отбелязан и в текста на Матарасо, че е невъзможно методологията и съдържателните индикатори за изкуство и култура да бъдат разработени централно и да бъдат еднакво приложими навсякъде. Всеки регион или град следва да модифицира или изработи своя собствена система за оценка на социалните и икономически ефекти от културните дейности съобразно специфичните характеристики на мястото и в зависимост от целите и приоритетите на политиката на местната власт.

При всяко положение, независимо от местните цели и приоритети, за провеждането на адекватна политика в сферата на културата е необходимо поне базисно познаване на няколко основни характеристики на средата. В този смисъл е възможно изработването на минимален набор от индикатори, които да осигурят необходимата знания база. Те обхващат:

- Инфраструктура на местно ниво: включва всички видове институции и организации, работещи в сферата на изкуствата и културата, материалната база, характеристиките им и тяхната продукция; може да включва и финансиращи организации, както и организации от гражданския сектор, осъществяващи подкрепящи дейности по отношение на изкуствата
- Продуктивност: количество произведени събития и продукти по типове от организациите в сферата на културата и изкуствата за единица време (година)
- Заетост в сферата на културата в региона: включва броят на постоянно и временно заетите в културата и изкуствата (по видове организации – държавни, частни, НПО), както и съотношението им към общия брой заети в региона и общия брой население; може да включва и данни за средна работна заплата в сектора
- Финансиране за културни дейности: общо количество финансиране за всички видове организации и институции; съотношение между обществени и частни

ресурси за култура; съотношение между финансиране за инфраструктура и за дейност

- Потребление: включва потреблението на продукти на културата и изкуството и участието в културни дейности по видове изкуства; съотношение на потребителите спрямо общото население на региона/града
- Към гореизброените може да се включи и образование: необходимо е да се отчете преподаването на предмети, свързани с изкуствата в средните и висши училища (ако има такива) и производството на професионални кадри за тази сфера.

За да се осигури ефективност на системата от индикатори е необходимо данните за тях да бъдат набирани периодично, а не еднократно. Важно е също така при разработването на ключови индикатори да се има предвид още един фактор: достъпността на данните по индикаторите. Понякога се оказва трудно да се набере необходимата информация за всички индикатори, особено от частните и независими организации. Наборът от индикатори трябва да бъде внимателно подбран, така че данните да бъдат лесно достъпни и съпоставими. Този проблем може да се избегне, ако в процеса на изработване на методология и индикатори бъдат включени и самите културни организации и институции, така че те да осъзнаят ползата за себе си от провежданите мерки.

Въпреки местните различия могат да бъдат набелязани няколко общи стъпки като начало на процеса на измерване и оценка на ефекта от културни дейности и проекти върху социалното и икономическо развитие на общностите.

На *първата стъпка*, с оглед определяне мястото на културата сред местните приоритети, стои необходимостта от осъществяване на т.нар. **SWOT анализ** на културния живот в общината/региона – анализ на силните страни, слабостите, възможностите и заплахите. Целта на извършването на SWOT анализ е да се спомогне за очертаването на рамките на местна стратегия за култура, която да бъде част от цялостен общински план за развитие. Схемата на SWOT анализ може да се приложи в основните области, изброени по-горе (инфраструктура, заетост, продукция, финансиране, потребление).

Резултатите от този анализ, съчетани с общите цели и приоритети за местно развитие ще бъдат определящи при **формулирането на специфичните цели** за развитие на културни дейности, което е *втората стъпка* в процеса.

Третата стъпка включва разработването на **система от индикатори**, чрез които да се извършва оценка за напредъка по заложените цели и програми. Индикаторите трябва да бъдат:

- разумен брой, да отчитат преди всичко “ключовите места”; твърде многото на брой индикатори често водят до объркване и трудности при набиране и анализ на информацията
- надеждни – събираната информация трябва да бъде от достоверни източници и проверима
- конкретни: да описват конкретни характеристики, а не абстрактни понятия
- разбираеми: да бъдат достъпни и за неспециалисти в сферата на културата
- периодично следени
- обвързани с целите
- данните за тях да бъдат лесно достъпни

Четвъртата стъпка включва прилагането на системата от индикатори при провеждането на определени мерки и програми в сферата на културата

Петата стъпка обхваща **анализ** на данните и резултатите, получени по всеки един от заложените ключови индикатори.

В резултат на анализа може да се достигне до **преосмисляне и преформулиране на заложените цели**, и в съответствие с това и на заложените индикатори. Ако се стигне до поставяне на нови цели, ще бъдат необходими и нови индикатори за оценка на напредъка по тях. Това е и *последната стъпка* от процеса.

Разбира се предложения модел е примерен, той само нахвърля идеи, които подлежат на доработване и конкретизация в зависимост от специфичната среда и местните цели за развитие. Не бива да се изпуска от внимание факта, че всяко място има свои характеристики и приоритети; методиката и системата от индикатори ще изглеждат различно, ако приоритетите са различни. Културата ще има различно място и ще бъдат развивани различни дейности.

Надяваме се този текст да провокира мислене и дебати по темата за ролята на културата в местните планове за развитие и до осъзнаването на потенциалните и актуални социо-икономически ефекти от културните дейности. Това би довело до усъвършенстване на методиката и до по-цялостно обвързване на резултатите от културните дейности и проекти с приоритетите на дадена общност.

Превод и коментар:
Нели Стоева